

Derleyen
FUNDA ŞENOL CANTEK
Aynanın Önünde Cimbızın Ucunda

İletişim Yayınları 2482 • Bugünün Kitapları 222

ISBN-13: 978-975-05-2199-7

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Sibel Durak

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen
FUNDA ŞENOL CANTEK

Aynanın Önünde Cimbızın Ucunda

Kuaför Kitabı

Bariş isteyenlere...

İÇİNDEKİLER

MİZAMPLI MAKİNESİNİN İÇİNDEN...

FUNDA ŞENOL CANTEK	11
• Kuaförlüğün Tariçesi	25

Aynanın Önünde - Cımbızın Ucunda

ANKARA'DA KUAFÖR SALONLARI: KİŞİSEL BAKIMIN MODERN MEKÂNLARI VE KARMA BİR ARADALIKLAR

YELDA ŞAHİN AKILLI	29

KUAFÖRLE İMTİHANIM

EZGİ SARITAŞ	69

TAŞRA ÖYLEDİR ÇÜNKÜ...

EMEL UZUN	77

BUGÜN GÜNLERDEN KAÇ SANTİM?

SEVGİ CAN YAĞCI AKSEL	85

GEL DE KİL OLMA

NURTEN KARA	91

"BEN OROSPU DEĞİLİM, MANİKÜRCÜYÜM!"
GAYE BORALIOĞLU 97

NEW YORK'TAKİ İNGİLİZLER, MEŞRU YABANCILAR: KUAFÖRLER
SERRA AKYÜZ GÖNEN 105

Bir Ortam - Bir "Kurum"

**İÇERİDEN DIŞARIYA, DÜNDEDEN BUGÜNE:
MAHALLEYE AÇILAN KAPI OLARAK KUAFÖR SALONU**
BURCU ŞENEL 111

**EVLENİLECEK SAÇLAR, EĞLENİLECEK SAÇLAR:
EVLİLİK PROGRAMI STÜDYOSUNDA SÜSLENMEK**
FEYZA AKINERDEM 147

**"KUAFÖR KOCA YARISIDIR":
ANKARA'DA PAVYON KUAFÖRLERİNİN İZİNİ SÜRMEK**
FUNDA ŞENOL CANTEK - ŞENAY YILMAZ 159

- **Transların kuaför deneyimleri,
Ganimet ve Demhat'la görüşme**
HÜLYA TÜRKER 169

Zanaat ve Endüstri

MEŞHUR KADIN BERBERİ ANLATIYOR
Röportaj: ÜMİT DENİZ 185

İSTANBUL'UN MÖSYÖSÜ, KUAFÖR VİLİ'Sİ
RİTA ENDER 189

**"KUSURSUZ GÜZELLİK" İÇİN
KUAFÖRDEN BİR ADIM ÖTESİ: ESTETİK KLİNİKLERİ**
AYLA DENİZ 199

GÜZELLİK İŞİNİN MEDİKALİZASYONU
AKSU BORA 213

CANKOÇ
LEVENT CANTEK - ECE ZEBER 227

Merkezi, Taşrası

“ABLA O TOPUZU ORAYA NASIL KOYDULAR?”:

ANTEP’TE KUAFÖR DENEYİMLERİ

GÖKÇE ÇÖÇEL241

KADIN KUAFÖRLERİNDE CİNSİYETİN İZİNİ SÜRMEK:

ANTALYA ÖRNEĞİ

AYLA DENİZ265

İSTANBUL KUAFÖRLERİNİN HER HALİ:

ZANAAT, MEKÂN, İNSANLAR

MERİN SEVER283

KADINLARIN MEKÂNI: KÜTAHYA ÖRNEĞİNDE

KUAFÖRLER VE GÜZELLİK SALONLARI

BURCU HATİPOĞLU323

DOĞU KARADENİZ’DE KADINLIK

VE GÜZELLİK HALLERİ: HOPA ÖRNEĞİ

EMEK YILDIRIM355

“O PARAYA ÖKÜZ ALIRIZ!”:

İSTANBUL KUAFÖR SALONLARINDA GELİN BAŞI

VE DİĞER DÜĞÜN HAZIRLIKLARI

MERİN SEVER - MERVE ÖZTÜRK371

YAZARLAR387

MİZAMPLI MAKİNESİNİN İÇİNDEN...

FUNDA ŞENOL CANTEK

Bu kitabın ve bu giriş yazısının esbab-ı mucibesi, benim kuaförlerle yaşadığım gerilimli ilişkidir. Erkekliğin kurulduğu mekânlardan biri olarak berberleri anlatan, Tanıl Bora ile Adem Erkoçak'ın derledikleri *Bir Berber Bir Berbere*'nin önsözünde, bu işin burada kalmayacağı, bir de kuaför kitabı kotalacağı söyleniyordu. “Tamam,” dedim kendi kendime, “kuaförlerle olan derdime kafa yorup yazıya dökebileceğim bir mecra buldum!” Tanıl Bora'ya bu niyetimden bahsetmemle, kuaför kitabının hazırlanması işinin üzerime kalması bir oldu. İyi de oldu. Kuaförler, güzellik salonları ve benzeri mekânlarda kurulan çoğu benzer, kimi de şaşkırtıcı derecede farklı ilişkileri, bizzat tecrübe edenlerin sözlerinden ve bu sözleri yazıya dökenlerin kalemlerinden okumak imkânı ortaya çıktı.

Kuaför, hizmet satın aldığımız benzer başka mekânlar gibi asıl işlevinin yanında, birçok başka tecrübe yaşatan, sosyalleştığımız, dertlendiğimiz, de-va bulduğumuz ve çevremizi tanıdığımız bir mekân. Kadın bedeni ve hatta ruhunu tumar etme iddiasında bir işletme olduğu için de beden politikalarının ve cinsiyet rollerinin kurulduğu, yıkıldığı, yeniden kurulduğu ve sınındığı bir yer aynı zamanda.

Kuaföre homososyal bir mekân diyebilir miyiz? İlk bakışta, evet. Müşteriler hep kadındır veya biyolojik cinsiyet bakımından değilse, cinsel kimlik bakımından; cinsel kimlik bakımından değilse biyolojik cinsiyet bakımından öyledirler. Ama çoğunluğu erkek olan usta, kalfa ve çırakları ne yapacağız? Erkek çalışanlar çoğunlukla mekânın homososyalitesini bozar, kimi zamansa ona eklenirler. Homososyal mekânların geneline hâkim olan ortak kültür, dil, tavır ve bunun yarattığı rahatlık, uyumlanma hali kuaförün

sahibi veya çalışanı olan erkek (ler) tarafından zaman zaman tahrip edilir. Tabiri mazur görün, birçok örnekte erkek kuaför, kümesteki bir horozun kibriyle, mütehakkim tavrıyla dolaşır salonunda. Müşterisi kadınlara, bilgi ve becerinin iktidarına sahip, kendilerini beğendirmeleri gereken biri olduğunu ve mahremlerine pervasızca, sorgusuz sualsizce sokulabileceğini, sözleri ve tavırlarıyla hatırlatır. Ataerkil kültürün kendisine tanıdığı güç ve yetkiyle, çoğu örnekte salonuna gelen kadınlar için en iyisinin ne olduğunu bildiği iddiasında olan, bu iyiyi onlara dayatan bir figürdür erkek kuaför. Hem sadece işinin ehli değildir. Çoğunlukla genel kültür bilgisini haiz, siyasete vakıf, ekonomiye hâkim bir kişi olduğu iddiasındadır.

Kuaförler, kitaptaki yazıların bir kısmından takip edebileceğiniz üzere, yoksul ailelerden gelen, hayata erken yaşta atılmış, yaptıkları ağır iş sebebiyle kendilerine vakit ayıramayan ve dolayısıyla başka bir konuda bilgi ve tecrübe edinmeye imkânları olmayan insanlardır. Ama yine hayata erken atılmaları sebebiyle, genç yaşta ustalık mertebesine erişir ve bunun sağladığı avantajı ilişkilerdeki yaş, sınıf ve kültür hiyerarşisini aşmak için kullanırlar. Benzer demografik özelliklere sahip yaşlılarının bir kısmı oto sanayiye, inşaat ameleliğine, marangozhanelere veya başka zanaat alanlarına yönlendirilmişlerken, kendilerinin görece daha temiz ve elit bir meslek sayılan kuaförlükte dikiş tutturmuş olmaları onları ayrıcalıklı kılmaktadır. Düzenli olarak kuaföre gidebilen kadınlar arasında orta ve üst sınıf mensuplarının çokluğu hesaba katılırsa, kuaför ile müşterisinin karşılaşma ve ilişkilene biçimleri farklı sınıfsal ve kültürel arka planlara sahip bireylerin tecrübe ettikleri çatışma ve uzlaşmalarla örülüdür.

Kuaföre giden müşterinin, erkek usta karşısındaki sınıfsal ve kültürel avantajını, onun önüne oturduğunda kaybetme ihtimali yüksektir. Çünkü, ayna ile erkek kuaför arasına sıkışıp kalan kadının bedeninin önemli bir parçasına yapılacak müdahale, büyük ölçüde kuaförün tasarrufundadır. Kendisini sanatçı olarak niteleyen kuaförün, mesleki deformasyonunu, Artistik Kuaförler Derneği'nden Ercan Baykal'ın bir söyleşi sırasında yaptığı saptama ortaya koyuyor: "Bizimki egoların çok yüksek olduğu bir meslek ama öte yandan, bu işi yapanların çoğu ilkokul ya da lise mezunu. Ama hitap ettiği kitle müşteriler çok yüksek düzey. O noktada büyük bir dengesizlik var." Kuaförün sanatını saçları üzerinde icra ettiği müşteriyi demode, bakımsız, pis veya çirkin bulması ve bunu da açıktan veya dolaylı olarak ona hissettirmesi bu ikili ilişkide güç dengesini anında değiştiren bir durumdur. Özellikle pislik, kirli-lik yakıştırması, kadınların âdet kanamaları, doğurganlıkları ve sonrasındaki hormonal değişimlere referansla yapılır. Öte yandan hâkim cinsiyet normları,

din ve geleneğin kadının bedenini hep temiz tutması yönündeki telkinleri de beklenti düzeyini arttırır. Dolayısıyla vücudundaki kirlerden, fazlalık sayılan, kendisini erkeksileştirip çirkinleştiren tüylerden kurtulması, kendisini güzelleştirmeye yarayanları da nizama sokması beklenir. Bunu yapmak için geldiği kuaför salonunda, sözde bakımsızlığı ve pislği aleyhine kullanılabilir. Birçok kadının kuaföre yanında bir eşlikçiyle gitmesi, biraz da bu tasallutu veya baskıyı savuşturabilmek, müttefikleriyle birlikte taarruza karşı koyabilmektir. Eşlikçisinden fikir almak çabası, birçok örnekte, erkek kuaför dayatması ve sultasını savuşturmak ve onunla baş başa kalmaktan kaçınmakla ilintili görünmektedir. Yaygın olan tacize karşı bir önlem de sayılabilir bu eşlikçi. Uzun bekleme süresinin gerginliğini bertaraf edecek bir muhip de aynı zamanda...

Berber dükkânlarının, özellikle geleneksel mahalle berberlerinin her dem kalabalık, makas şıkırtısı, çay kaşığı şingırtısı, kuş sesi, televizyon veya radyo gürültüsünden mütevellit bir senfonisi olduğunu *Bir Berber Bir Berbere* kitabından öğrenmiştik. Kuaförler de birer toplanma yeridirler. Ama özellikle mahalle kuaförleri. Üst sınıfa hitap eden, artık bir marka olmuş, stüdyo, akademi diye anılan veya kuaförün adının markaya dönüştüğü, randevusuz girilemeyen yerlerin kuralı kaidesi başkadır. Öyle yerlerde bir operatör titizliğiyle iş gören saç stilistlerine, koloristlere, birazdan önemli bir ameliyata girecek hastanın, ameliyathane kapısındaki heyecanı ve gerili miyle soru sormaya, ricada bulunmaya bile çekinirsiniz. Ama mahalle kuaförü öyle midir? Normalde saç kurutma makinesi, müzik sesi, televizyon gürültüsü sebebiyle uğultunun eksik olmadığı bu mekânlarda, müşterinin yarattığı kakofoninin de önemli bir yeri vardır. Hatta kuaförün mütemmim cüzüdür dense yeridir. Siyasi polemiklerden, dün akşam izlenen diziyeye, falanca şarkıcının ihanetinden Müge Anlı'da peşine düşülen son kayıp vakasına kadar çeşitlenir bu kakofoni. Tabii, saç ve beden bakımıyla, trendlerle ilgili tartışmalar, fikir teatileri de kayda değerdir. Mahalle dedikodusu ile taçlanır bu sohbetler. Kuaför mahalledeki bilgi ağının örümceğidir. Kuaförün 9-10 metre karelik dükkânında sağa sola koşuşturarak ördüğü bu ağ, koskoca mahallenin girdisini çıktısını kendine çekebilecek kuvvettedir. Sorsanız, birçoğu kadınlarla çok zaman geçirmenin kendisini dedikoducu yaptığını yahut müşterileri memnun etmek için cebren bu sohbetlere dahil olduğunu söyleyecektir. Bir kısmı içinse, mahalle delikanlılığının icabındandır çevresel malumata vakıf olmak. Mahallenin namusunun muhafazasında pay sahibidir; hırlısı vardır, hırsızı vardır, emniyet de önemlidir. Hasılı, kuaför, her esnaf gibi, mahallenin dayanışmacı, sarıp sarmalayıcı yüzünü temsil ederken, aynı zamanda baskılayıcı, hizaya sokucu ve cezalandırıcı

cı olanını da temsil eder. Diğer esnaftan farklı olarak, sabahtan akşama kadar gireni çıkını çok olduğundan, daha fazla malumat akar içeri doğru ve içeride işlendikten sonra yayılır dışarı doğru... Reşad Ekrem Koçu, İstanbul argosunda “çok konuşan, geveze adam” a “turaşçı” dendiğini hatırlatır beraberlerden söz ederken. Ama “hoş sohbet olmayanın da bu meslekten yüzü gülmez” diye ekler. Kuaför de aynı soydan gelmektedir. Siz bir kuaförün camekânından içeriye göremezken, o sizi içeriden izler, izleyemese bile sizinle ilgili bilgi ona müşterileri aracılığıyla ulaşır.

* * *

Saç tuvaletinde sadeliğin bir tercih değil, bir handikap olarak görüldüğü, kuaförün daha kapısından girerken sarf edilen nazarlarla hissettirilir size. Daha baştan yenik düşmüşsünüzdür kuaföre ve hatta içerideki müşterilere. Böylesi bir müşteri, kuaför için hem bir hezimet, hem de avdır. Hezimet, çünkü süsten uzak duran kadın, kuaföre para kazandıracak, ustalığını sergilemesine vesile olacak birtakım işlemleri tatbik ettirmek istemez. Avdır, çünkü kuaförün ona galebe çalmasına sebebiyet verecek kadar yabancı ve mesafelidir bedensel bakım ve estetik pratiklerine. Müşterinin bihaber olduğu, bazen de bilerek ve itina ile uzak durduğu işlemlerden, markalardan söz açarak tarzda bulunmak kuaförlerin keyif aldıkları bir eylemdir.

Müşteri, bazen saçın doğasına zarar vereceğine inandığı için karşı çıktığı işlemler sebebiyle küçümsenir, hatta hakarete uğrarken, bazen de haddini aşarak, kendisine yakışmayacak, “taşıyamayacağı” bir modeli, rengi, işlemi talep ettiği için aynı muameleyi görür. İlkinde “besleme gibi dolaşmakta” ısrar eden müşteriye sitem edilir, ikincisine ise görüşmelerden birinden alın-tılayacak olursak, acımasızca ve haksızca “kendisi Ayşen Gruda’ya benziyor-ken Beren Saat modeli istiyor” denilerek aşağılanır.

Fakat yaptığı işi “saça imza atmak” olarak gören kuaför, kimi zaman kendisini zorlayacak, mesleğini zanaatten sanata dönüştürmesine katkıda bulunacak, ne istediğini bilen, sofistike müşteri arzular. Bu tür kuaförler, genelde daha lüks semtlerde çalışan, tarifesi daha yüksek ve iddialı olanlardır. Kuaför salonu ekmek kapısı olmanın ötesinde bir anlam taşır onlar için. Kendilerini farklı yollarla geliştirir, dünyada olup bitenlere daha duyarlı yaklaşırlar. Son yıllarda sayıca artan marka eğitimleri, yurtiçi ve dışı seminerler, internetin sunduğu uygulamalı kuaförlük videoları meslekte tekâmül etmeye niyetlenen kuaföre yeni imkânlar sunar. Artistik saç yapım tekniklerine yönelik ilgi ve dünyada bu ilginin bir profesyonel lige dönüştürülmesi, Türkiye’de de Artistik Kuaförler Derneği gibi derneklerin kurulmasına ve şova yönelik mo-

delleri çalışan kuaförlerin artmasına sebep olmuştur. Saatler süren işlemlerden sonra başa kıldan bir kuğu oturtabilen veya ele avuca sığmaz, simsiyah kıvrıcık saçın sakın akan yeşil bir dereye dönüştüren kuaförlerin kendilerini bir heykeltıraş veya ressamdan daha aşağı görmeleri için bir sebep yoktur.

* * *

Kuaförlük mesleğinde, diğer birçok meslekte olduğu gibi usta-çırak münasebetleri netamelidir. Eskinin ustaları alaylıdır hep. Onların zamanında ne devlet eliyle açılan kurslar, seminerler, okullar vardır, ne sektörün namılı markaları eğitim veriyordur, ne de özel eğitim merkezleri bulunmaktadır. Oto sanayiinde eli yüzü motor yağı olmasın, soğukta üşümesin, sıcakta yanmasın diye kaportacı yerine mahalledeki kuaföre çırak edilen çocuk, belki iklim koşullarından etkilenmez ama usta zulmüne ve akran zorbalığına maruz kalır çoğunlukla. İstanbul'da meslek edindirme kursları açıldıktan sonra sanayide çalışmaya aday delikanlılarla kuaför salonlarının neon ışıkları ve kristal aynalarında boy gösterecek olanlar arasındaki gerilim, kurs binalarını birbirinden ayırmaya sebebiyet verecek noktaya gelmiştir. Oto sanayinin kavruk bebeleri, hanım evladı olarak gördükleri, kadınlar arasında konfor ve keyif içinde çalıştıklarını düşündükleri kuaför çıraklarını nanemollalıkla suçlarlarken hızlarını alamayıp “Hepiniz nonoşsunuz ülen!” diyerek kavga-ya davet etmişlerdir sık sık. Eşcinsellik iması, “kırık”, “efemine” gibi dokundurmalardan “ibne”, “nonoş” ve “obiçime” uzanan adlandırmalara doğru yol alır erkek kuaförler söz konusu olduğunda.

Kadınlarla bir arada olan, güzellik, bakım, estetik gibi kadınsı sayılan bir işle iştigal eden erkek zanaatkarların hâkim erkeklik norm ve kaidelerine ters düştüklerine, onların dışında kaldıklarına dair inanış, kültürümüzde yaygın bir kabul görür. Homofobik bir tavırla da malul olan bu yaygın kanı, erkekliğin hemcinsler tarafından durmaksızın sınındığı, tahkim edildiği bir coğrafyada şaşırtıcı değildir. Kadınlar ve kadınsı sayılan faaliyetlerle haşır neşir olan erkeğin erkekliği erozyona uğrayacak, körelecektir. Erkek kadınısılaşacak, kadınsı zaafı, itiyatlar ve tavırlar edinecektir. Popüler kültürdeki erkek kuaför imgelerinin kadınsı, çıtkırıldım veya gay olarak inşa edildiğini hatırlamakta yarar var. Hülasa, kuaförlük esnaflığın eril ve muhafazakâr yanıyla gel-gitli bir bağ kurmaktadır. Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*'nde, “berber civanları”ndan söz eder. Bunlar, kahvehanelerde berberlik ederlerken, elleri, ayakları ve kolları açıkta olduğundan, sık sık tacize uğrarlar. Müşterinin başını dizlerine dayayarak yaptıkları tıraşın da berberliğin o dönemde homoerotize edilmesinde etkisi olsa gerektir.